

культура вимагає завжди і в будь-якому відношенні *fair play* [чесної гри], а *fair play* є не що інше, як виражений у термінах гри еквівалент доброчесності» [1, с. 239]. І якщо культура й надалі бажає гідно розвивати свої найкращі якості, вона не повинна втратити свій ігровий зміст.

Гра обґрунтовує онтологію сучасної культури і є механізмом породження культурних смислів. Як символ світу в очах людини, вона стає способом існування буття та істотним чином визначає його зміст. Гра не ізольована від навколишнього середовища, вона є його невід'ємною частиною, яка бере участь у створенні ідей та цінностей, що складають значну культурну величину. При цьому ігровий феномен пов'язує навколишню дійсність людини у єдине ціле і виступає важливим способом екзистенціальної самопрезентації людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейзінга, Й. Homo Ludens. Київ : Основи. 1994. 258 с.
2. Naumchuk V. I. Essential characteristics of game in the cultural dimension. *Agathos: An International Review of the Humanities and Social Sciences*, 2024. Vol. 15, no. 1 (28). P. 87-98. DOI 10.5281/zenodo.10967960
3. Фройд, З. По той бік принципу задоволення; Тотем і табу; «Я і Воно»; Невдоволення культурою. Харків : Клуб сімейного дозвілля. 2012. 480 с.

Галина ПОПЕРЕЧНА

*Кандидат філософських наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
poperechna.h.a.1982@gmail.com*

Анна ПАТРА

*Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
annapatra2002@gmail.com*

СПОТВОРЕНІ ЦІННОСТІ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ НОВЕЛІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО «Я (РОМАНТИКА)»

Цінності. Якими різними вони є у кожного з нас. У когось на першому місці сім'я чи здоров'я, а у когось – кар'єра. І це нормально. Ми толерантно повинні ставитися до людських цінностей та слідувати своїм. Особливо, якщо цей «вибір» не несе шкоди життю суспільства та спільного блага.

Українці, як ніхто, знають, що таке порушення загальнолюдських та національних цінностей. Тому ми надто цінуємо свободу, бо її так часто у нас відбирають. Та вільними ми буваємо рідко. Але варто зауважити – територіально, а душевно ми вільні завжди. У нас є свобода волі, ми можемо обирати між добром та злом, оскільки цим Бог наділив кожную людину. І українці завжди стоять на стороні добра та світла. Однак наша сусідка-країна зажди обирає зло.

Росія нищить українців споконвіків, і цим прагне зруйнувати наші зв'язки між собою та іншими країнами. Ми не повинні віддаватися «демону». Ніхто не повинен. Проте країна-агресор із жахливими цінностями зманює наших співвітчизників, нерідко перетворюючи їх на зрадників та вбивць. Відповідно у них змінюються погляди, якщо між рідним краєм та батьківською домівкою вони обирають криваві гроші, братовбивство та визнання на російській території.

Таку долю мав головний герой новели Миколи Хвильового «Я (Романтика)». Під впливом війни, терору та революцій, він фанатично віддався новим цінностям, які в реальному житті виявилися псевдоцінностями, які виправдовують жорстокість та вбивство. Керуючись ними він став на шлях страшного злого злочину – вбивства рідної матері.

Микола Хвильовий – український літературний та суспільно-політичний діяч, лідер об'єднання «ВАПЛІТЕ» (Вільна академія пролетарської літератури), представник покоління «Розстріляного відродження», активний діяч періоду українізації, публіцист, який відіграв величезну роль у розвитку не лише літератури, але і суспільно-політичної думки неспокійного ХХ століття. Крім осмислення української державності, місця України в світі, цього мислителя глибоко хвилювали також і проблеми існування людини, її духовності. Сам Микола Хвильовий за своєю натурою був справжнім бунтарем, який змагався утвердження історичної правди, вищих духовних цінностей. Розуміючи, яку загрозу несуть більшовицькі порядки, він докладав чималих зусиль для того, що змінити політичний вектор України. Відтак його гаслом стало «Геть від Москви! Дайош Європу!». Письменник щиро прагнув, щоб Україна жила за своїми принципами, рівнялася на Європу, а не сліпо вірила в обіцянки Кремля. Тому радянська влада в Україні не могла нічого зробити, окрім як переслідувати, ув'язнювати та вести на шлях смерті цвіт нації. Трагічною долею була і його доля: «Це був свідомий вихід із життя. Усю ніч не спав. А вранці запросив до себе друзів – Олесь Досвітнього й Миколу Куліша. І, сказавши, що зараз покаже, як у сьогоднішніх умовах має творити

пролетарський письменник, вийшов у свою кімнату. Пролунав постріл. Це сталося 13 травня 1933 року» [1].

Українська літературознавиця Віра Агеєва у своїх інтерв'ю неодноразово наголошувала на тому, що зазвичай герої Миколи Хвильового наділені трагізмом долі. Вони або помирають або чинять самогубство, як і сам Микола Хвильовий. У новелі «Я (Романтика)» трагізм набуває свого апогею через колізію гуманізму і фанатизму: з одного боку головний герой є людиною, яка окрилена високими ідеями й ідеалами, а з іншого – через захопленість цими ідеями він стає на шлях жорстоких злочинів, і, зрештою, вбивства рідної матері. І хоча сам про себе він озивається: «Я – чекіст, але і людина» [2, с. 35], на першому місці у нього стоїть «чекіст». Це означає, що герой ще вагається, що людина ще жевріє десь в глибині його єства, іноді не дає сумлінню спокою, але все ж таки перше бере гору. Через призму буремних подій української історії письменник розкриває проблему важливих екзистенціалів людського буття та їх співвідношення з такими цінностями, як свобода, добро та зло, Бог (Абсолют, Благо) тощо. Проте вони спотворені...

Багато дослідників наголошують на проблематиці роздвоєння особистості героя новели, що проявляється у двоякому ставленні до однієї і тієї ж людини, того чи іншого явища. Роздвоєність особистості головного героя проявляється в його внутрішніх монологах, у спробах знайти виправдання власним вчинкам. Він ідентифікує себе і з чекістом, готовим до будь-яких дій заради диктатури пролетаріату, борцем за краще життя, зі звичною людиною. Однак бути чекістом, переступати одвічні загальнолюдські закони, чинити насильство заради певної ідеї – це зло, яке, як показує історія, переросло в диктатуру і тоталітаризм. Споконвіку в духовній культурі людства панувало переконання, що не можна людину заставити бути щасливою, так само, як і не можна побудувати справедливе суспільство за допомогою насилля і жорстокості. Люди з оточення героя діляться на два типи: «ті, хто розстрілюють безжалісно» та «ті, хто намагаються їх зупинити». Людей другого типу дуже мало. Це, передовсім призначений ревкомом проти його волі Андрюша. Він не погоджується на розстріли людей, вважає, що краще бути убитим, аніж убивати інших.

Зневага до життя і смерті яскраво виражено у сцені, коли до чекістів привели чоловіка та жінку, які очікували та проповідували прихід Месії: на слова жінки про те, що вона матір'ю трьох дітей, у напівтемряві пафосно пролунало: «Розстрілять!». Та найвищого драматизму новела досягає у ситуації ставлення героя до власної матері. Незважаючи на пропозицію Андрюші відпустити її та цим врятувати розстрілу, (бо не розумів

Андрюша, «навіщо ця безглузда звіряча жорстокість» [2, с. 47]), реакція Я-чекіста була катастрофічно дикою: він розсміявся та вистрілив матері у скроню. Між добром та злом перемогли слова Доктора Тагабата: «Зумій розправитись і з «мамою»... як умів розправлятися з іншими» [2, с. 45].

Найвищою цінністю у світі є людина, створена за образом та подобою Божою. У новелі ми можемо простежити, як відносяться до людей. Усе розпочинається з пригадування героєм дитинства, матері, її запаху, вигляду. Тоді дитина починає пізнавати світ та вибудовувати стосунки з матір'ю, які впливають на майбутні стосунки з іншими людьми. Але не лише родинні зв'язки, а ще соціалізація дитини робить свої корективи. Так і бачимо вплив чорного трибуналу на Я. Компанія зневажливо відноситься до цінності людини. І навряд чи будь-яка мати прагне виховати у своїй дитині манери вбивці. Тому головний герой зі своїми «друзями» (до речі, не кожна людина віднесе «таких» до числа своїх друзів) перейшли на сторону зла. Для них людей не існувало. Були жінка Z, чоловік Y, «Діло №282» [2, с. 42].

Серед «справ» була справа черниць, які агітували на ринку проти комуни. Перед тим, як їх привели у підвал смерті, «Я-чекіст» стояв біля вікна і на мить замилювався красою природи міста. Він мріяв, дивлячись на зорі. Проте моменту завадила згадка, що потрібно спішити вбивати, бо «в підвалі битком набито» [2, с. 44]. Тоді він знову побачив свою матір, але вже не у спогадах, а в реальності. У його голові виникли раптові питання: «Що я мушу робити? Невже я, солдат революції, схиблю в цей відповідальний момент? Невже я покину чати й ганебно зраджу комуно?» [2, с. 45]. Однак «ганебним» було подальше рішення – «Всіх у підвал» [2, с. 45].

Той, хто наважився вбити раз – вб'є ще один. Совість головного героя не була чистою. Він усвідомлював це після кожного нічного розстрілу у підвалі: «Шість на моїй совісті... тьма на моїй совісті» [2, с. 38]. Що може бути гіршим, ніж вбивство власної матері?

Глибина новели «Я (Романтика)» зачаровує. Образ матері героя символізує матір Божу та Україну. Відштовхуючись від цього, можна зачепити наступні цінності – Бог (Абсолют, Благо) та патріотизм до своєї країни.

Ніяка ідея не варта сліз рідної людини. Чому повинен лити сльози той, кого ти любиш? Чому повинна плакати матір та твоя країна, і її народ?

«Я-чекіст» «продав» себе ідеї, зрадивши свою батьківщину, свою матір, зрештою і самого себе. Він зрадив українську націю, як це зробив свого часу Юда по відношенню до Ісуса. Він порушив заповіді Божі. За

ідею він розстріляв не просто власну матір, але все те, що уособлює материнство.

Шкода, що сучасне суспільство XXI сторіччя досі бачить подібне – спотворені цінності. З початком повномасштабного вторгнення багато українців відчули катування росіян на собі, на своїх рідних, на дітях. Мирлюбна Україна завжди понад усе цінувала життя і свободу та не посягала ані на територію, ані на чийсь ресурси. ніколи не прагнула чиеїсь смерті допоки до наших домівок не ввірвалася Росія. 22 лютого 2022 року назавжди змінило життя українців, загостило проблему критерію цінностей, розділило нас, як і у буремні післяреволюційні роки на своїх і чужих, людей і нелюдів. Земля досі переповнена «Я-чекістами» і не може з ними розправитися так легко, як це зробив герой зі своєю матір'ю. Втім є надія, що світ оговтається і переорієнтується на цінності, які несуть благо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історична правда. Постріл у самого себе. Містерія Миколи Хвильового. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/05/8/123335/>
2. Хвильовий М. Твори в 5 т. Нью-Йорк; Балтимор; Торонто: Об'єднання Укр. Письменників «Слово»: Укр. Вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1978 – 1986. Т. 2. Упоряд. й заг. ред. Г. Костюка; передм. М. Шкандрія. 1980. 409 с.

Оксана ПОНОМАРЕНКО

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
Харків, Україна
oksana.ponomarenko1987@gmail.com*

ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ ЯК АКТИВНЕ ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Сучасні події російсько-української війни, в якій Україна відстоює свій суверенітет та протистоїть російській агресії, ставлять перед українським суспільством численні виклики. Проблематика життя людини в часи війни охоплює не лише виживання, але й світоглядний пошук: осмислення зростаючих суперечностей в сфері міжнародних відносин, схильність суспільств до авторитаризму, кіберзлочинність, економічні зловживання, вибір поміж добром і злом. Осмислення цих та інших смисложиттєвих питань є актуальними як для суспільств, так й окремої людини. У періоди екстремальних випробувань, пересічні люди стикаються з екзистенційними питаннями: конечності і відчуженості,